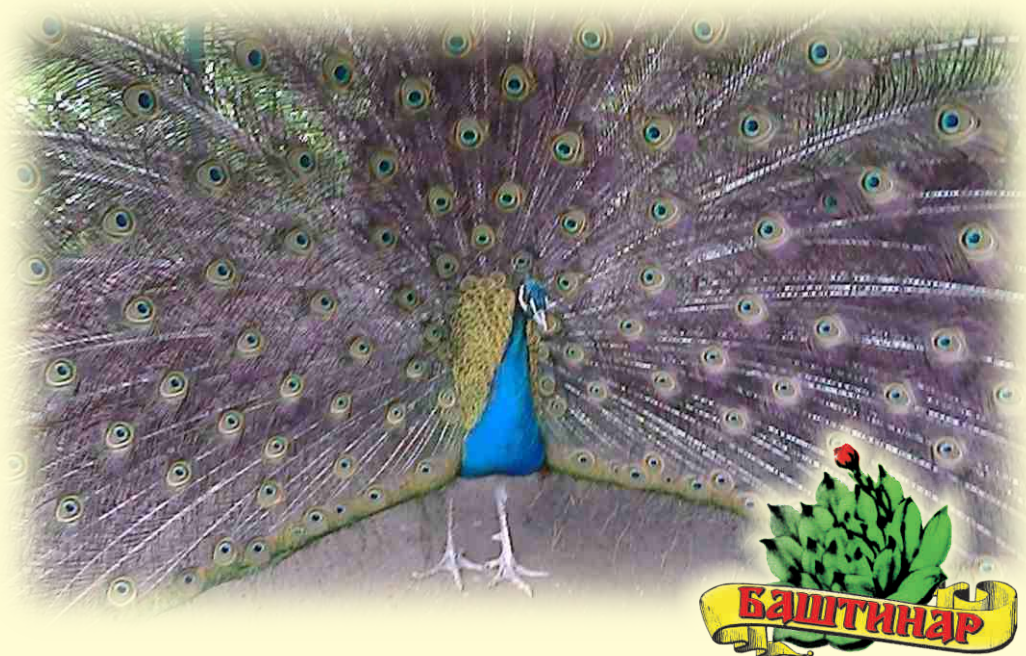

БАШТИНАР

ГЛАСИЛО УДРУЖЕЊА ЗА ЊЕГОВАЊЕ СРПСКОГ
КУЛТУРНО-ИСТОРИЈСКОГ НАСЉЕЂА “БАШТИНАР” БРЧКО

Баштинар

број 21

Уредништво:

Др Драгица Панић-Кашански
(главни и одговорни уредник)

Петар Р. Васић
Александар Николић
Марица Лакић
Др Ирена Медар Тањга

Издавач:

Удружење за његовање српског
културно-историјског наслеђа "Баштинар" Брчко

Рецензенти:

Др Јеленка Пандуревић
Др Димитрије Големовић
Др Оливера Васић

Технички уредник:

Александар Медојевић

Фотографија на корици:

Паун у дворишту Графама (снимио: Петар Р. Васић)

Фото:

Дејан Ђурковић

Штампа:

"ГРАФАМ" д. д. Брчко
Тираж 500 примјерака

Адреса Уредништва:

Булевар мира број 16
Зграда Теодора, II спрат
Телефони: 049/211-252, 340-806
065/825-300, 065/968-639

www.bastinar.org

Број жиро-рачуна: 554-005-00000501-31
PAVLOVIC INTERNATIONAL BANK AD
Слобомир - Бијељина, Филијала Брчко

*Не понеси се мудрошћу! Ни туђом, јер није твоја,
ни својом, јер чим си се понео, значи да је немаш много.*

(Св. Николај Велимировић)

*Пре него што почнеш судити о мени и мом животу,
обуј моје ципеле и иди мојим путем!
Прођи улице, брда и долине! Осети бол у срцу!
Прођи године кроз које ја пролазим, падни преко
сваког камена који се мени нашао на путу!
Устани увек поновно и иди истим путем, као што и ја радим!
И тек ми онда можеш судити.*

(Патријарх Павле)

СЕСТРЕ БЕЗ БРАТА¹

*Двије сеје брата не имале,
Па га вију од бијеле свиле,
Од бијеле и још од црвене:
Струк му међу дрво шимширово,
Црне очи два драга камена,
Обрвице морске пијавице,
Ситне зубе два низа бисера;
Залажу га медом и шећером:
"То нам једи па нам пробесједи".*

з а л а ж у – х р а н е; п р о б е с ј е д и – п р о г о в о р и

1 *Мудраци и делије*, Избор народних умотворина, Завод за издавање уџбеника Нови Сад, 1989.

**О поимању
баштине
и
Удружењу
Баштинар**

НЕМА ВИШЕ

Нема више богаза, врљика, пријелаза,
обрањача, софрица и поврзача,
скемлија, наћви и синија,
пола, ћаса и тестија...

Нема више огњишта, верига и ожега,
запећка, баџа и буџака,
пуре, попаре и цицваре,
чимбура, сушаре и ружаре...

Нема више шпарте, праћке и лончарке
„планке“, клиса и пириза,
блишке, топа – капе и поклапе,
борија, чепара и „канџија“...

Нема више дудука, двојница и шаргије,
терзијана, гусала и гудала,
торова, наслона и обора,
ћумеза, пачијака и пилећака...

Нема више маслара, „лампипи“ и фењера,
сатљика, стијењка и „гаса“,
сијела, пјесама и кола,
бараба, бекрија и лола...

Нема више мутвака, магаза и тријемова,
асура, стрига и поњава,
„бркуље“, конопље и ћетена,
трлице, ступе и гребена...

Нема више „преле“ (преслице), кудеље и вретена,
рашка, клупка и кануре,
нита, чункова и станова,
предилџа, ткаља и плетилџа...

Нема више шлингерица, везилџа и чивкалица,
приглавака, подлогача и опутравака,
деклиџача, натегача и тканица,
бубара, бошча и шубара...

Нема више лила, лазарица и коледара,
приказаниџа, „кодлака“ и утвара,
сугреба, вјештица и гатара,
вила, караконџула и тмора...

Нема више „пакленица“, цијеђа и парјеница,
пратљача, кабаша и балаца (слинаца),
таљига, шинарица и саоница,
јарма, тељига и ступаца...

Нема више штрањги, лика и опуте,
чанака, торкула и брашњара,
ићиндије, покусања и покладања,
„бузе“, „прове“ и гибанице...

Нема више травњака, чобана и „дивљака“,
зијана, најма и најамника,
набоја и „таба оца – пуче коца“,
де посоли да не боли...

Нема више руда, оја и брњица,
буца, рога, кољенаца,
„дрвењака“, тотијака и „наљевака“,
„крпењача“, пира и плачипира...

Нема више гувна, стожине ни кобања,
„партија“, шпајзера и плевара,
ни копача, ни орача, ни друмара,
ни ковача, ни колара, ни качара...

Нема више моба, араба и спрега,
„диглане“, шкаљки и штица,
„прасилишта“, чања и вршалица,
бећара, лајбића и њедара...

Нема више коса, белегија, водијера,
косаца, купилица и везилаца,
српа, ужа и стерилаца,
шклопаца, треножаца и машица...

Нема више ханова, биртија и биртиџија,
зборова, дротова и табација,
зиба, мачки и палија,
ђерма, чардака и чардаклија...

Нема више даворија, кантара и теразија,
бодви, подвора и прангија,
паљетковања, „кићура“ и граница,
громуља, зубача и „каменица“...

Нема више „цигорије“, шиша и ибрика,
сербеза, „фаерцага“ и „безеца“,
цика: „Обри-и-и-и“, „У прс-с-с-с“ и поцика,
обада, „З-з-з-з“ и јутроклика...

Нема више тумбарац, тазе и теке,
кешкета, варице и „јуке“,
праћа, лијенки и шашавака,
гуњева, јечерми и јелека...

Нема више шепера, сокака и сацака,
чешагија, чувалдуза и „крпигуза“.
шљивопите, алве и грушаве,
торбака, милошта – медањака...

Нема више потока, брвана и поточара,
шеперуша, набијача и јапијача,
динара, дућана и „провидна дана“,
„грлишови’ јаја“, ћерпича и ћерпичара...

Нема више труда, кремента и масата,
дуванкеса, лула и камиша,
ни мераја, ни утвара, ни Чергара,
дрвењика и пијетловог кукурика...

Нема више “лога”, кањишки и колачара,
петровки, кисељача и зимњача,
кањушки, илињача и ранчица
такиша, волујача и меденица...

Нема више Удовчића, Марковића (И. Караман) и Гајића,
Панешића, Деспотовића и Илића (Бујдића)...,
покајања, поштовања и у руку цјеливања,
нема стида, части и образа...

Нема више тинте ("од авдуше"), држала и посушала,
„магарећих клупа“, писаљки и „таблица“,
„каменчића“, „клипа“ и „цариграда“,
пионира, „црвених марама“ и дрвених перница...

Нема више понављача, „на'зорника“ и извиђача,
„горана“, феријалаца и интерната,
„другова“, слетова и тротинета,
ДТВ-а, Дана младости и штафета...

Нема више „Споменара“, игранки и евергрини,
џу-бокса, плоча и грамофона,
кавалаџера, центлмена и боема,
калдрме, корза и кина...

Нема више писама, дописница и разгледница,
„веспи“, трабаната и „фића“,
„раскопа“, „шимика“ и „шушкаваца“,
„ћира“, ускотрачница и читаоница...

Нема више предвојничке, танцаре и цокула,
радних акција, ударника и козарачког кола,
милиције, ремаца и „труле кобиле“,
логорске ватре и „нашег“ плавог мора...

Нема више родне куће, завичаја,
нема ко на прагу да нас чека, са погледом издалека,
ни уздаха, нити суза, што их рони стара мајка,
нема више, нема више, КАКО ВРИЈЕМЕ, ВРИЈЕМЕ БРИШЕ!

*Нико Н. Савкић
из Пелагићева*

Промоција књиге Петра Рајиног Васића “Подмајевички Слијепчевићи”

Промоција је одржана 25. јануара 2013. године у сали Светосавског дома у порти Храма Успенија Пресвете Богородице у Српској Вароши, Брчко

Несебичну помоћ аутору како у сакупљању грађе за ову монографију, тако и у припреми и реализацији промоције, пружили су свештеници Брчанског намјесништва СПЦ, на челу са протојерејем ставрофором Славком Максимовићем.

Др Зорица Турјачанин

ДУБОКИ СУ КОРИЈЕНИ

(Петар Рајин Васић: ПОДМАЈЕВИЧКИ
СЛИЈЕПЧЕВИЋИ, Брчко 2012)

Монографска, научно-стручна литература о локалитетима, људима и догађајима ових простора ангажује све више приљежних посленика. Писати о завичају, времену историјских вихора и природних олуја постаје дуг, обавеза да се потврди истина, пренесе наредним нараштајима оно што се не смије заборавити, оно што представља срж националног идентитета, а то су, како је давно пјевао у тами ропства један пјесник српског гласа, "име и језик/братство и крв света". У нашем добу, послјије још једног, ко зна којег по реду, ратног погрома, све је присутнија потреба да се измјере дубине сраслости коријена са завичајним тлом, да се у човјеку и земљи нађе снага да се преовладају "нове нужде" ("Нове нужде рађу нове силе") или да се испјева најљепша пјесма о колективним заносима који су ојачали крила за људовање усправног живота. Природом своје садржајно-формалне организације монографије подразумијевају придржавање фактографских чињеница и биљежење оног што јесте или што је било ("Што је било и што може бити/мени ништа није непознато"), одсуство маштовних инкрустрација или литерарне "интерпретативне игре". Па иако је објективност и вјеродостојност детаља и цјелине императив постојања врсте, дјела се, што је разумљиво, међусобно разликују јер су боје и облик, емоционална температура и енергетски замах свједочења условљени не само захтјевима жанра него и субјективним потенцијалима

писца, мастилом његове крви и искуства. Док у текстовима Невенке Петрић доминира интелектуално-емоционални звук, носталгични тон ствараоца коме је завичај најљепша (недопјевана) пјесма, Стојан Звонар, по струци инжењер машинац, у монографији о свом селу Ножичком, пише са прецизношћу мајстора који са радошћу слаже шему "временске машине" која не трпи никакве импровизације и случајна рјешења. Све је на свом мјесту, виђено, записано, провјерено, потврђено пером и камером.

Светозар Ерцег, друштвени радник и дугогодишњи просвјетар, своју завичајну причу саопштава у форми породичног романа, док је некадашњи "врабац с пушком", четрнаестогодишњи устаник из Лијевча поља под Козаром, а у овом задњем рату најстарији добровољац Војске РС, Мирко Врањеш, несмирен ни у завидној старости, написао серију монографија о поткозарским селима куда су водиле његове борачке и животне стазе.

Овом а и низу других неспоменутих истинописаца, придружио се Петар Рајин Васић својом најновијом књигом Подмајевички Слијепчевићи.

У зрелој доби, још пун непотрошених истраживачких енергија и респектабилног искуства, Васић се одлучио за свој најзначајнији подухват - монографију о подмајевичким Слијепчевићима. Дјело насловом фокусира генеалогiju, "живот и прикљученија" једне породице која је пустила своје вишестољетно корјење по питомим обронцима Мајевице, али је рад захватио знатно шири простор од генеалошке фокусације истакнуте насловом. То је повијест о земљи и људима у хиљадугодишњој перспективи историјског памћења.

Оно што аутора "Слијепчевића" приближава строју учесника у истом послу је упорност, истинољубље, хуманизам, радозналост, велика радна енергија, скромност и максимална преданост постављеном циљу који је, у Васићевом случају,

постао не само радни задатак него и испуњавајући садржај живота.

Подстицај и подршку, моралну и материјалну, дао је писцу Љубомир Симикић, угледни привредник овог краја, грађевински подузетиник који је својим зиданицама подупро Васићеву "кућу од слова".

Када је преузео на себе велики задатак, Васић је осјетио изузетно узбуђење. Нашао се на раскршћу одакле су у несаброју праваца водили путеви тајне којим је требало да прође, чинило се, готово истовремено. Наравно, он у послу није био почетник. Истраживачки рад са етно-предзнаком је остао његова стална и интензивна преокупација, али сада је сва запажања требало објединити, систематизовати, требало је потврдити научну утемељеност пројекта, резултате студијског истраживања и преданог рада на терену формулисати у облику методички верификоване апаратуре која би хетерогеној материји дала потребну конзистентност. Многим питањима која су бујно ницала у пољу интереса он је тражио одговоре како у литератури тако и у свим расположивим изворима, прожет како стрпљивошћу и упорношћу научника тако и "пристрасном објективношћу" посленика коме предмет истраживања покреће не само интелектуалне капацитете него и енергије срца и душе, интензивира емотивне споне човјека и земље. И Васић је кренуо на своје ново старо путешествије, кренуо давно прошпартаним предјелима, готово зараслим сеоским стазама, пресушеним коритима давних водотока, обилазио села и засеоке, куће и дворишта, пашњаке и окупљалишта, разговарао са мјештанима и у своју вјечно будну билежницу записивао све оно што људи говоре, слагао мозаик живог памћења, стварносног и легендарног, али се на томе није задржао. Требало је трагати за писаном грађом, документима, записом који се одупире забору и временским

и историјским ерозијама које пријете подривању личног и колективног идентитета, наносе прашину и нове слојеве боје преко иконских слика, вриједности ураслих у срж националног бића.

Како је подмајевички простор био насељаван од стране различитих етничких скупова и како је одувијек представљао својеврсни конгломерат, то је Васић морао дубоко да зарони у таму вијекова, чак и до записа једног византијског цара, али и до оних временских равни када су се далеки преци данашњих становника Подмајевце сјурили са својих херцеговачких и црногорских врлетија, бјежећи од “богомрских Агарјана” и тражећи питомији кутак да потпале ватру на огњишту и запале свијеће.

Наравно, Васић је проучавао радове познатих етнолога, скупљао податке из њихових књига и овладавао технологијом научног рада, али је таквих извора било мало па је главнину истраживачког терета свакако морао да изнесе сам.

Пошао је од језика, имена локалитета који су као окамењено памћење представљали путоказе по давним предјелима колективног заборавља. Но, Васићев циљ није био лингвистичко истраживање (као нпр. код Грозде Регодић у књизи о Кочићевом Змијању), оно је било само први корак. Слиједило је много тога из области материјалне и духовне културе, свега онога што представља егзистенцијалну конкретност човјека у времену, што утиче на садржај и квалитет његовог живота (рељеф, климатски услови, састав тла, биљни и животињски свијет, хидрографија, али и облици производње, друштвени односи итд. а затим традиција, обичаји, вјерска посвећеност, морална начела “чојства и јунаштва”, дакле хуманитет у најобухватнијем значењу.

Времена су била тешка, ратови и погроми се низали у непрекидном крвавом ланцу, али српски, подмајевички живаљ се одржао захваљујући својој спремности да дочека зло (“зла на свијету што су свеколика/човјеку су прђија на зем-

љу”) и кохезионој снази цркве, православља које је отварало перспективу уздизања према вишим циљевима егзистенције. Данас, као и у прошлости, српски народ је сачувао себе искреним истрајавањем у “вјери прадједовској”, подизањем храмова, мјеста окупљања, договарања и молитве.

Васићево казивање је аргументовано и максимално објективно. Епски етички идеал свједочења “ни по бабу ни по стричевима” покретао је његово перо и онда када је требало открити и прстом указати на негативности, којих је свакако било. Он није заташкао чињеницу да су у Другом свјетском рату идеолошке расправе посијале “грко сјеме” неслоге, подјеле на четнике и партизане и братоубилачке борбе, историје чије су стране исписане крвљу. На срећу, такав злокобни сценарио се у последњем рату није поновио. Народ се није дао завести и остао је збратимљен у одбрани колективних интереса, стварању и очувању РС.

Васић конкретизује свој текст пером и камером. За разлику од раније наведених монографија он, свакако, има једну значајну предност - новинарско искуство. Новинарство, активизам, теренски рад, актуелност, па затим јасност, сажељост, композициона прегледност излагања су били драгоцјена спрема и он се њима обилато служио. Тај новинарски нерв нарочито је дошао до изражаја у оним дијеловима монографије који имају изразито репортажни карактер те својства интервјуа, особито илустративних по личностима изабраним за овај облик усмјереног, циљаног дијалога, по аутентичном језику разговорника, језику као средству психолошке и социјалне карактеризације протагониста.

Подмајевички Слијепчевићи су Васићевом монографијом добили риједак портрет, споменик за сва времена памћења и постојања, а Васић се доказао као човјек културе, родољубља и искреног хуманизма. Било би добро када би имао снаге да настави своју истраживачку и списатељску стазу. На корист науке и радост обичних, малих људи.

ГРАД БАЊА ЛУКА
УДРУЖЕЊЕ КЊИЖЕВНИКА СРПСКЕ
ПОДРУЖНИЦА БАЊА ЛУКА

Додјељује НАГРАДУ "Станко Ракита"

за укупно књижевно дјело из области критике

проф. др **ЗОРИЦА ТУРЈАЧАНИН**

Зорица Турјачанин је рођена у Београду у коме је, након гимназијског школовања, продалост у Ријени, магистрирала и докторирала. Први је доктор књижевности за дјело у области Југославије. Бави се књижевном, књижевном критиком и методиком наставе мајоритет језика. Има више од 300 објављених јединица, а својеременико је објављивала у готово свим стручним и књижевним часописима "од Вардара па до Тиглава". Током су јој припадали за македонски, словачки, бугарски, руски, турски и немачки. Најзначајнија дела су јој: монографија "Роман за дјелу, те збирке есеја и критике. Кључеве златних врата и Саскал, поновљено. За свој рад добила је више значајних признања као што су награда "Васили Мисирков" града Бањалуке за укупно ангажман у области културе, награда "Хасан Кикић" за успех у научно-образовном раду, "Котарићко перо", "Двајесто награда" за унапређење и популаризацију књижевности за дјело итд. Живи у Бањалуци.

Из националне ризнице

Ивана Росић

Обредне поворке и опходи годишњег циклуса као предметност истраживања

“Да ли сте урадили домаћи задатак?” “Нисмо стигли, ишли смо у чаројице.”

Детаљ овог разговора који сам обавила са ученицима основне школе на подручју општине Котор Варош (село Масловаре), а у којој сам радила као наставник Музичке културе, сликовито показује да су чаројице биле чест и типичан обред у овом крају. С друге стране, оно указује и на важност тог обреда, јер је очигледно да је он постављен чак и испред обавеза које човјек има у односу на школу.

Занимљиво је да сам до овог податка дошла сасвим случајно, тек после двије године рада у школи, за шта сам покушала да пронађем и разлог, јер приликом теренских истраживања овог краја, обредне поворке чаројица нисам пронашла. Након дугог разговора о самом опходу, са ђацима и колегама, закључујем да има неколико разлога због чега они ‘скривају’ да у њиховом крају иду обредне поворке чаројица. Први разлог је, непостојање свијести колики је значај што се поменути обред одржава још увијек у њиховом крају. Затим, за други разлог, може се рећи да је нека доза срама, јер они не желе да их неко ко не припада њиховој заједници, види намаскиране. И као трећи, немогућност идентификације пјесме и игре у обреду, јер учесници обреда, али и други сељани, за пјесму и игру у обреду чаројица кажу “то што пјевамо и играмо, није права ни пјесма ни игра”.

Поред сазнања да је обредна поворка на простору Босне и Херцеговине заступљена и данас, али и чињеница какав је однос друштва према њима у XXI вијеку, констатујемо и да се литература старијег датума, већим дијелом етнолошка, а мање етномузиколошка, бавила обредним поворкама и оп-

ходима. Такође, сагледавањем и "традиције на сцени", уочавамо да су у последње вријеме све учесталији и актуелнији сценски прикази неких од обреда.

Да би се дошло до одређених законитости, и одговорило на многа питања која се постављају испред етномузиколога, посматрајући обредне поворке од традиционалне праксе до сценске презентације, свакако даје прије свега потребна свеобухватна анализа проблема. Стога је неопходно апострофирати феномен обредне поворке годишњег циклуса на простору Босне и Херцеговине и покушати сагледати све њене сегменте: дефиницију, назив поворке, функцију, вријеме и мјесто извођења, пјесму, игру, и у последње вријеме све популарније, сценске презентације.

Обред, поворка и опход

Под обредом се подразумјева синкретичка цјелина пјесме, игре, глуме и маскирања (Големовић, 2006: 219), односно низ радњи изведених у одређено вријеме на одеђеном мјесту, чији основни циљ јесте заштитита од оностраног, обраћање прецима или исказивање жеља (Васић 2004, 112.).

Етномузиколошка и етнологска литература, из друге половине XX вијека, за организована кретања сељана у одређено доба године, најчешће користи назив *обредна поворка* (Дробњаковић, 1960: 199, 218; Филиповић, 1960: 60, 61, 79, 80, 102; Поповић, 2002: 132; Васић, 2004: 106).

Други назив који се сусреће на простору Босне и Херцеговине, а под којим се подразумјева исти обичај, јесте *опход* (Дробњаковић, 1960: 208; Кајмаковић, 1961: 229-231).

Занимљиво је да у литератури датираној с краја XIX вијека, увидом у грађу која је била доступна, термини *поворка* и *опход* се не користе да би означили горе поменути обичај. Ондашњи аутори и исраживачи, користе само име поменутог

обичаја, али у различитим облицима, па тако сусрећемо: иду чаројице (Давидовић, 1887: 7), друштво чаројица (Угљен, 1893: 556), ходају вучари (Лилек, 1899: 715) или идемо у коледве (Милчетић, 1917: 51).

Народна терминологија на простору Босне и Херцеговине, такође ни данас, не познаје називе обредна поворка и опход. Разлог је вјероватно тај, што не постоји довољно развијена свијест за збир обредних радњи, под којим се подразумева већи број учесника, који иду од куће до куће, па су традиционални називи итекако присутни.

Да ли се термини обредна поворка и опходу литературу уводе истовремено, као и да ли је можда један карактеристичан за становништво источне, а други западне провенијенције, су само нека од питања на које детаљнија истраживања и бављење овим проблемом треба да дају одговоре. Такође, неопходно је сагледати и етимологију ријечи поворка и опход како би се увидјеле њене сличности, односно разлике.¹ Због свих горе наведених недоумица и промишљања, у даљем раду користићемо оба назива.

Обредне поворке и опходи годишњег циклуса

Обреди и опходи који се изводе на одређени дан у години, или се везују за одређено годишње доба, припадају годишњем циклусу обичаја.

Данас се под обредном поворком и опходом годишњег циклуса подразумева кретање групе маскираних мушкараца или жена, који носећи обавезне реквизите, иду кроз село и обилазе куће, пјевајући, неријетко и играјући. Ако посма-

1 У ријечнику српског језика под поворком се подразумева "низ који се креће у неком поретку", односно људи који се крећу од тачке а до тачке б, а под опходом "обилазак око нечега или кружни 1 пут". Речник српског језика, Матица српска 1826., Нови Сад, 2007: 884, 941.

трамо путању којом се оне крећу констатујемо да је она у формацији "замишљеног круга", те их сматрамо обредним обилажењима. Симболично значење овог обредног кружења је заправо омеђавање простора и његова заштита од негативних утицајаи сила.

Сходно томе, можемо рећи да на простору Босне и Херцеговине обредне поворке и опходе зимског циклуса, који се у већини крајева изводе на одређени дан у години, чине: *коледавици (коледари), чаројице, вучари и мачкаре*, док су обредне поворке прољећног циклуса: *лазарице (ладарице), биле виле и жуте жабе* (Маретић, 2010: 74, 142, 178).²

С друге стране, обредне поворке и опходи који се не везују за одређени дан у години, односно изводе се по потреби, у прољећном или љетном дијелу године, су: *кишне дове, крстоноше и дојдоле (додоле, гојголе)*.

Функција и вријеме извођења

Обредна поворка је један од основних начина обредног изражавања и као таква, она није тековина само ових простора, већ је нешто општељудско. Људи праве обред у жељи за комуникацијом. На тај начин они покушавају да имитирају природу, вјерујући да ће тако пронаћи заједнички језик са вишим силама и природом, односно да ће их умилостивити.

2 Обредна поворка коледаваца на подручју добојског краја изводи се 26.12., док на подручју Дервенте учи празника Материца који падаја двије недеље прије православног Божића.

Чаројице у Јаворанима, Масловарама, Теслићу, и на Купресу се изводе учи Материца, док су у Шипову изводе 26.12. На подручју општине Лакташи, у селу Романовци, чаројице се изводе 21.11. и на Змијању, у селу Конотари, на Спасовдан, празник који пада 40 дана послје православног Ускрса. Опходи *мачкара* у Брчком, *билах вила* из околине Томиславграда и *жутих жаба* из Вијака код Вареша, изводе се на покладни уторак. Поворке *Лазарица* су познате у селима из околине Српца, Дервенте, Бијељине и Брчког, и иду на Лазареву суботу.

Временом, долази до десакрализације обреда и тада његова улога постаје најчешће забава.

Када се говори о функцији обредне поворке свакако да их је битно посматрати хронолошки, јер сигурно да су развој, модернизација и технички напредак друштва, били пресудни фактори за удаљавање од првобитне функције. Претпоставка је да ће детаљнија анализа обредних поворки говорити о временском континуитету, односно дисконтинуитету у извођењу опхода, што је аналогно са чињеницама то тако мора и то тако треба.

Обредна поворка као синкретичка цјелина

Будући да су елементи који обредну поворку чине синкретичком цјелином, пјесма, игра, глума и маскирање, у раду ће им се посветити посебна пажња.

Пјесма и обредна поворка

Иако у вокалној пракси фундаментално, обредно пјевање се у народу најчешће и не схвата пјевањем у правом смислу те ријечи, стоје и разумљиво када се зна колико је било функционално условијено другим елементима обреда, па и опхода као једног његовог облика (Големовић, 1997: 23).

Ако се сагледају досадашњи записи пјесама извођених у оквиру неке од обредних поворки на простору Босне и Херцеговине, може се констатовати да су се пјесме изводиле или једногласно, или двогласно, али искључиво у маниру старије сеоске двогласне праксе. Записи етномузиколога Владе Милошевића (Милошевић, 1961: 44-46) и Цвјетка Рихтмана³ су

3 Подаци преузети из Легата академика Цвјетка Рихтмана, Легат академика Цвјетка Рихтмана, И Дио. (2008). Уредници: Јасмина Талам, Тамара Карача – Бељак. Универзитет у Сарајеву, Музичка академија у Сарајеву, Институт за музикологију. Библиотека Етномусициологица, Музика и архив, књига I, Сарајево

најстарији и највјеродостојнији записи обредног пјевања са ових простора, који ће сигурно допринијети у расвјетљавању проблема пјесме у обредним поворкама и опходима (в. транскрипцију у Прилогу, пр. 1.). Њиховом анализом и компарацијом са примјерима снимљених каснијег датума, можда ћемо доћи до одговора које пјевање је најстарије, једногласно или старије двогласно пјевање, или пак, да ли постоји обредна мелодија, односно глас, типичан само за простор Босне и Херцеговине.

Први примјери двогласних пјесама извођених у маниру новије традиције, а у оквиру истих опхода, јављају се крајем XX и почетком XXI вијека (в. транскрипцију у Прилогу, пр. 2.).

Да ли је промјена вокалног изражавања настала услед промјене функције, или временског дисконтинуитета, или је потреба естетске природе, су питања за чијим одговорима ће се трагати током будућег истраживања.

Игра и обредна поворка

Игра која се изводила у оквиру обредне поворке, није се схватала правом игром, јер је као и пјесма, била условљена основном функцијом обреда као синкретичке цјелине. Многи истраживачи су вјероватно због тога и сматрали да је битније забиљежити и описати искључиво само обред, не бавећи се игром, као његовим елементом детаљније.

На простору Босне и Херцеговине забиљежено је веома мало игара у оквиру обредних поворки, иако су многи етнокорелози, међу најзначајнијим Јелена Допуђа и сестре Јанковић, констатовали њену присутност и помињали је у својим радовима.

Прве детаљније анализе игре, као и њене лабанотацијске записе, ми проналазимо тек у литератури XXI вијека, а односе се на игре додола и вукова (Панић-Кашански, 1991: 57-65; О. Васић, 2004: 87-99).

У прошлости, основна карактеристика обредне игре била је стално понављање једног најједноставнијег мотива, нпр. ситни кораци у мјесту, кораци лијево и десно, скокови у вис, обилажења око нечега или кретања напријед у змијоликим линијама.

Детаљнија будућа истраживања одговориће на питања да ли је игра још увијек присутна у обредним поворкама и на који начин. Претпоставка је, сагледавајући досадашња теренска истраживања, да у појединим опходима можемо назрети трагове некадашње обредне праксе, али и то да је обредну игру данас замијенила забавна игра из локалног репертоара.

Маскирање и обредна поворка

Генерално посматрано, маскирање је присутно у обредним поворкама и опходима, како у прошлости, тако и данас. Главни учесници опхода најчешће се маскирају у одређене људске или животињске ликове.

Било да је ријеч о традиционалној или савременој масци, најчешће прерушавање у друге људске ликове је у ђеда, бабу, цуру и младу, приликом чега се сусреће и промјена пола (мушкарци у жене), док од животињских ликова најчешће сусрећемо маскирање у јарца, вука, овна или мачку (в. слике у Прилогу, 3. и 4.). Маскирани учесник поворке обраћа се божанствима, он покушава да их умилистави, да добије њихову моћ под маском или да успостави мост до оностраног надземаљског.

Паралелним посматрањем маскирања у прошлости и оним данас, можемо констатовати становите промјене. У прошлости, учесници обредних поворки показивали су већу дозу креативности, тако што су сами правили маске од природних материјала или су их проналазили у природи која их окружује, док се данас под маскама најчешће подразумјева маска која је фабрички произведена и купљена.

Будући да се антропологија као наука, није много бавила проблемом маскирања у обредним поворкама на простору Босне и Херцеговине, у семиотичком смислу ријечи, већ само дескриптивно, претпостављамо да ће бављење и овим проблемом, у оквиру синкретичке цјелине, допринијети на значају будућег рада.

Сценски прикази обредних поворки

Од великог значаја, ако не и пресудног, за приказивање обичаја у виду сценског приказа, имале су смотре фолклора, концерти и сабори, као и различити фестивали традиционалне музике, пјесме и игре.

У Босни и Херцеговини прве смотре традиционалне музике јављају се крајем тридесетих година прошлог вијека, а организоване су од стране огранака Сељачке слоге који су своје пјесме, игре или сценске приказе изводили и на централној смотри у Загребу (Церибашић, 2001: 226-234).⁴ Сценски прикази извођени у овом периоду морали су да буду сељачки, односно старински, колективни и неауторски, затим да су из краја одакле су и извођачи истог, као и да одређују националну припадност (Церибашић, 2001: 227).

Средином седамдесетих година XX вијека оснива се Сабор народног стваралаштва у Бањи Врућици код Теслица, и од тог периода нагло се повећава интересовање за приказивање обичаја годишњег и животног циклуса на позорници. Разлог је вјероватно тај што су сценске презентације и прикази обичаја уврштени у програмски садржај сабора.

Данас је учестала пракса да већина Културно-умјетничких друштава и удружења из Босне и Херцеговине, на свом

4 У периоду од краја 1935. до почетка 1941. на подручју Босне и Херцеговине одржано је 17 смотри Сељачке слоге, на којима се представило 131 друштво, док је у Загребу на централној смотри наступило 22 друштва из Босне и Херцеговине. Церибашић, 2001: 226-234.

репертоару поред игре и пјесме, има и стилизовану презентацију обичаја годишњег или животног циклуса. На тај начин они желе да допринесу очувању појединог обичаја и обреда и да га уз помоћ "позорнице", "екрана" или "спектакла", представе широј јавности и сачувају за времена будућа.

Претпоставка је да се сценски прикази обредних поворки годишњег циклуса јављају како у крајевима гдје је обредна поворка у прошлости била у пракси, те се на тај начин поново оживљава, тако и у крајевима гдје је и данас присутна. Позорница као нови амбијент, без обзира да ли је обредна поворка присутна данас на терену или не, има законитости сцене која одређују правила различита од оних у сеоском амбијенту, у коме је традиционалан музички израз извучен из амбијента и контекста. Најчешће захваљујући појединцу, кореографу, сценски приказ остаје или досљедан изворности и аутентичности у свом садржају, или нестручношћу, постаје неки нови обред који заједница у Босни и Херцеговини није познавала.

Закључак

Вријеме од зимског до лјетњег солстиција је период када треба умилоствити више силе и придобити њихову моћ, као и осигурати плодност усјева и потврдити уједињеност људи. То је период промјене годишњих доба, када не само на простору Босне и Херцеговине, већ и Балкана, па и Европе, иду обредне поворке вјерујући да ће пјесмом и игром успоставити равнотежу у природи која нас окружује.

Сагледавањем обредних поворки годишњег циклуса, добићемо хоризонтални и вертикални пресјек обредне праксе на простору Босне и Херцеговине. Хоризонталним пресјеком сагледаће се које су обредне поворке биле карактеристичне за одређено географско подручје, док ће вертикални пресјек утврдити да ли су оне извођене у временском континуитету

или дисконтинуитету. Такође, као резултат хронолошког прегледа, требао би да буде и пут обредне поворке, од традиционалне праксе до стилизоване презентације, односно пут од обреда до забаве.

Посматрајући обредне поворке у виду сценске презентације, покушаће се одговорити на многа питања која се јављају, а нека од њих су да ли потреба за постављањем обреда и обичаја на позорницу произилази из естетских разлога или због очувања националног идентитета, или је то пак због исказивања оригиналности и маштовитости кореографа!? Такође, схватајући обредну поворку као један од начина народног глумовања у народној прарепрези, о чему је говорио и Твртко Чубелић, поставља се питање да ли су учесници опхода свјесни тога, јер није искључено даје и то један од разлога њеног пресељења на позорницу, односно на мјесто гдје се представе одржавају?!

Од великог значаја за науку је да се обредне поворке годишњег циклуса, од традиционалне праксе до стилизоване презентације, анализирају, забиљеже и архивирају, чиме ће се сигурно заштити и сачувати дио босанско-херцеговачког културног наслеђа. Поменута грађа свакако да ће бити и од користи за увид у будуће облике, чијом ће се компарацијом увидјети нови, хибридни облици у својству "измишљању традицији", који су неминовни када је ријеч о сценском извођењу. Оваквим приступом проблему и заданој теми, поред музичких, сагледаће се и културолошке промјене на простору Босне и Херцеговине, настале усљед акултурације и модернизације друштва.

Рецензент Димитрије О. Големовић

Прилог

Примјер 1: Домаћине домандару, (чаројнице); Кнежево;
В. Милошевић, Босанске народне пјесме III, Бања Лука, 1961.
(примјер бр.7).

Do - ma - ċi - ne do - ma - da - ru o - ve ku - ċe ko - man - da - ru,
o - tor dvor po - mo - go te bog, Do - šli su ti do - bri go - sti
ča - ro - ji - ce oј. Da ne bu - de te - da gra - da oј.
e o - tor dvor do - ma - ċi - ne oј. Hva - la ti
do - ma - ċi - ne, ži - vi - o - ve - se - li - o - se, po - mo - go te bog
i da - o ti bog. Na ku - ċi ti da - go Hje - me, rodi - lo ti
sva - ko sje - me, po naj - bo - lje šer' - ca bi - je - li - ca. Bi - la ću
kla - su ro - dna, in - pod kla - sa mo - dra, pri ze - mљи buna - ta

Примјер 2: Домаћине, доме мој (чаројнице-вучари); Строчице, Јањ (Шипово); М. Кењаловић, 2009.

♩ осн 74

До-ма-ћи-не, до-ме мој, е-во ву-ка пред твој двор,

до-ма-ћи-не, до-ме мој, е-во ву-ка пред твој двор.

По-дај ву-ку со-чи-це, да не ко-ље ов-чи-це.

По-дај ву-ку сваш-та до-ста, да не ко-ље о-ко мос-та.

Примјер 3: Обредна поворка чаројица, Јаворани (Кнежево), Децембар, 2013.

Примјер 4: Обредна поворка коледаваца, Доња Лупљаница (Дервента), Децембар, 2013.

Литература:

1. Церибашић, Наила. (2001). Народна гласба на смотрама Сељачке слоге 1930-их година: изведбе босанскохерцеговачких огранака, у: Чавловић, I. (ур.), Зборник радова. 2.

Међународни симпозиј "Музика у друштву", Сарајево, 27-28. 10. 2000., Музиколошко друштво ФБиХ, Сарајево: 226-234;

2. Давидовић. Ст. Н. (1887). Чаројице. Босанска вила. Бр. 1. Српско просвјетно културно друштво "Просвјета." Сарајево: 7, 8.

3. Дробњаковић, Боривоје. (1960). Етнологија народа Југославије, први део. Научна књига. Универзитет у Београду, Београд: 199, 208, 218;

4. Големовић, Димитрије. (1997). Етномузиколошки огледи. Библиотека XX век. Београд, 1997.

5. Кајмаковић, Радмила. (1961). Маскирани опходи. Гласник земаљског музеја у Сарајеву, Етнологија, Свеска XVI-XVI. Сарајево: 229-231;

6. Кајмаковић, Радмила. (1978). Народни обичаји становништва Дервенте. Посебни отисак. ГЗМ БиХ, Етнологија. Нова серија, свеска XXX/XXXI-1975/1976., Сарајево:51-52;

7. Легат академика Цвјетка Рихтмана, I Дио. (2008). Уредници: Јасмина Талам, Тамара Карача – Бељак. Универзитет у Сарајеву, Музичка академија у Сарајеву, Институт за музикологију. Библиотека Етномусицологица, Музика и архив, књига I, Сарајево;

8. Лилек, Емилијан. (1899). Етнолошки пабирци по Босни и Херцеговини. Гласник земаљског музеја ИИИ. Сарајево. 713-715.

9. Мартић, Звонко, Багур, В. Видослав. (2010). Вила бана звала прико врана. Традицијска одјећа, пјесме и плесови Хрвата у Босни и Херцеговини у 21. стољећу. Загреб, Бушко језеро, Томиславград: 74, 142, 178.

10. Милчетић, Иван. (1917). Коледа у Јужних Словена. У Д. Боранић (уред). Зборник за народни живот и обичаје Јужних Славена. Књига XXII. Загреб: 54, 55.

11. Милошевић, Владо. (1961). Босанске народне пјесме III. Народни музеј Бања Лука. Одсјек за народне пјесме и игре. Бања Лука: 8, 44-46;

12. Панић-Кашански, Драгица. (1991). Обредна игра до доле. Зборник радова удружења фолклориста Босне и Херцеговине. Сарајево: 57-65;

13. Поповић, Васо. (2002). Слатински крај у прошлости. Лакташи: Српско просвјетно и културно друштво "Просвјета", 125-132;

14. Угљен, Садик. (1893). Чараице у Јајцу. Гласник земаљског музеја, бр. III. Сарајево: 556-558.

15. Филиповић С. Миленко. (1969). Прилози етнолошком познавању североисточне Босне. Грађа. Књига XVI. Сарајево: 60, 61, 79, 80, 102;

16. Васић, Оливера. (2004). Култ вука у обредно-обичајној пракси становника Босне и Херцеговине. Етнокорееологија Трагови, Београд: 87-99.

Весна Карин

Красуља Љубан – свирач на тамбури двожици из Кљајићева (Бачка)

Иако значајан део Срба у Војводини чине староседеоци, већина Срба је пореклом из крајева јужно од Саве и Дунава који су током 20. века, доспевали у војвођанске крајеве организованим пресељавањем (колонизацијом) или стихијним сеобама. Красуља Љубан, свирач на тамбури двожици о коме ће се у овом раду говорити, један је од многих који је у тзв. операцији „Олуја“ морао да напусти своје огњиште.

У оквиру пројеката¹ теренска етнокореолошка и етномузиколошка истраживања спроведена су у више села по свим крајевима Војводине, међу којима је и село Кљајићево које се налази недалеко од Сомбора. Теренска истраживања у Кљајићеву вршена су у више наврата (2006., 2008., 2009., 2011. и 2013. године). У поменутом периоду сакупљена је вредна и богата музичко-фолклорна грађа која се чува у интерном архиву самих истраживача и у архиву Академије уметности

¹ Рад је настао у оквиру пројекта Музичка и играчка традиција мултиетничке и мултикултуралне Србије (бр. 177024), који се реализује на Факултету музичке уметности под покровитељством Министарства за науку и технолошки развој Републике Србије и у оквиру пројекта Плесна пракса динарских Срба у Војводини који је реализован под покровитељством Покрајинског секретаријата за културу и јавно информисање АП Војводине.

Нови Сад. Интервју са Красуља Љубаном вођен је 06. 12. 2013. године у његовој кући коју је сам реновирао по доласку у Кљајићево.

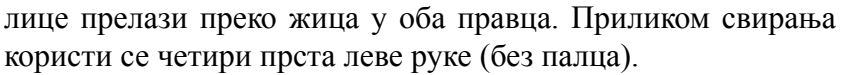
Красуља Љубан је рођен на Кордуну, 04. 02. 1937. у селу Пјешћаници, општина Вргин Мост (види

фотографију 1). Како и сам каже, тамо је био газда великог имања о којем се бринуо. Поред свих својих обавеза, Љубан је увек налазио времена за свирку и песму. Иако је на Кордуну било заступљено више врста тамбура (двожица, трожица и тамбура са четири жице), Љубан је определио за тамбуру двожицу коју свира од своје тринаесте године.

Тамбура двожица (види фотографију 2), како му и само име каже, јесте тамбура са две жице, која припада групи кордофоних инструмената, типа лутње. Састоји се из три основна дела: тела, врата и главе (види цртеж). Љубан тело, тј. резонаторску кутију, зове „тава“ која се налази са десне стране инструмента, врат зове „држак“, на којем су разапете жице на којима свирач свира. На њему се налазе „ноте“ (прагови) и „поља“, простор између прагова где се жица скраћује како би се добио одговарајући звук, односно висина тона. За главу нема посебан назив. На њој се налазе две чивије, које Љубан назива „кишић“ који служи, како он каже, за „привркивање жица“ (затезање жица). На крају главе, инструмента, окачене су „груде“ (кићанке) да би се инструмент украсио.

Тамбура двожица се држи водоравно; левом руком се скраћују жице, бирају тонови, док се десном помоћу трза-

Шта ће мени коњи врани?
Кад ја немам орме за њих.

Орма кошта сто долара,
А ја немам ни динара.

Немам куће, немам штала,
Мени драга одговара.

Дођи по ме злато моје,
Кад ме воли срце твоје.

Дођи по ме ти најдражи,
Моје срце љубав тражи.

Поред ове песме, Љубан је смислио још много таквих, које је записао у две свеске – црвена и плава. У плавој свесци Љубан је писао песме љубавне тематике, међу којима су и следеће:

Лијепа наша Горо Петрова,
И у теби вода ледена.

Покрај воде трава зелена,
И у трави ружа румена.

Трже момче ружу од земље,
Па је даје од жеље.

Ружа му се не да гледати,
А још теже момку тргати.

Песма о Мари

Мени Мара не да запјевати,
А за пјесмом моје срце пати.

Волим пјеват кад смијета некое,
Моје срце ужива у томе.

Ја ћу сада запјевати ,
Нек и њено срце пати.

Када дира кога воли,
Нек и Мару срце боли.

Ти ме дираш, Маро, са ријечима,
Да ме волиш видим на очима.

Годинама Мара дира мене,
Да ти вратим, дође Маро време.

Дужан ником остат' нећу,
Теби, Маро, желим срећу.

Сад ти враћам мораш знати,
Нек и твоје срце пати.

Тиха варош

Има једна тиха варош,
Ће се тамо свјет одмара,
по ноћи се са звјездама,
љети тихо разговара.

Тамо је и моја мила,
У цвјећу ми сад почива.
Зашто, Боже, наше сунце
Мојој мили сад не сија?

О, зашто је моја мила,
Морала да тамо оде?
Ћути земља, ћути небо,
Не говори наше гробље.

Зашто ћути моја мила,
Ту на крају мога села?
И споменик ћути њени,
Одговора мени нема.

Само ветрић тихо тамо
С мојом милом разговара.
Кад бих мог'о дао бих јој
Своје срце из њедара.

Да се мила мени врати,
Да у гробу сад не пати.
Даћу јој срце своје,
Да ја љубим јање моје.

Њено дивно слатко име,
Сад ми кваси моје очи.
Говорим јој, палећ' свећу,
Опет ћу ти, мила, доћи.

Питао сам тихи ветрић,
Кад је била хладна јесен,
Што му рекла моја мила,
Што ћу опет да донесем.

Знаде мила што ти паше,
Да се споје усне наше.
Ал' до тебе ја не могу,
Зато љубим слику твоју.

Сад у рају спавај, мила,
само спавај, злато моје.
опет ћемо као некад,
спават' ћемо ми у двоје.

Двије Наде

Кад се сјетим ја младости,
Срце пуца од жалости.
Вољеле ме Наде две,
Срце су ми однијеле.
Вољеле ме Наде двије,
То не може да се крије.
Цијело село за то знаде,
Срце су ми дале Наде.
Двије Наде мене желе,
Хоће срце да подијеле.
Моме срцу лако није,
Кад их волим обадвије.
Царићева Нада пати,
Жели мени срце дати.
А Бикћева дала прије,
Да је љуби намилије.
Царићева и Бикћева,
Свака би ме љубит' ћела.
У срцу ме имат' желе,
Моје срце да подијеле.
Мени Наде срце нуде,
Момци 'оће да полуде.
Зашто мени срце дају,
А у друге не гледају?
Моје Наде бират' знају,
Своје срце мени дају.
Воле љубав и поштење,
Зато Наде воле мене.
Јединице оне биле,

Љепотом ме освојиле.
Једине сам и ја био,
Лијепе Наде освојио.
Волио сам своје Наде,
Нек' у крају свако знаде.
Срце сам им дао своје,
Да ме љубе Наде моје.
Цуре, момци, сви то знају,
Да ми Наде срце дају.
Ал' им дође туга већа,
Даје срце Мила трећа.
Моје Наде нијесу знале,
У срцу су све три стале.
За Надама жеља била,
У срцу је прва Мила.
Моје Наде стално пате,
Желе љубав да поврате.
Да ми своје срце дају,
Да са мном уживају.
Не патите, Наде моје,
Даћу вама срце своје.
У мом крају свако знаде,
Да ја волим двије Наде.
Двије Наде мене воле,
Цијелог вијека то говоре.
Да им срце за мном вене,
Оне љубе и сад мене.
Моја Нада свака вене,
Зашто није покрај мене.
Ал' и мени лако није,

Нади ми је најжалије.
Ово пишем нек' се знаде,
Отавио двије Наде.
Нијесу наше то кривице,
Свадиле нас кукавице.
Па узалуд љубав била,
Судбина нас раставила.
Сад ми други љуби Наде,
На мом срцу бол остаде.
Нема ноћи, нема дана,
Моје мисли за Надама.
Успомена оста лијепа,
Да се сијећам цијелог вијека.
Нека знаду сви у крају,
Живјећемо ми у рају.
И љубићу Наде своје,
Тако жели срце моје.
За вас Наде Бога има,
Живјећемо с анђелима.
Нек' душмани наши знају,
Љубићу вас ја у рају.

Тужна трагедија

Кажи свјету, о мој Боже мили,
Трагедију што смо доживели.
Нека знаде сад планета цијела,
Трагедију Кљајићева села.
То је било после Бадње вече,
Седмог првог двехиљаде шесте.
Аудиом несрећа се збила,
Три је куће у црно завила.
Завијене у црне хаљине,
Изгубише своје најмилије.
Изгубише, па их нема више,
Породице горке суже брише.
Два су млада преминула момка,
За невољу и једна ђевојка.
Остадосмо без доброга младића,
А по имену Зорана Ралића.
Остадосмо без Маџута Саше,
Обојицу студентима зваше.
Трећа цура по фолклору знана,
Милићева фризерка Драгана.
У Сомбору задњу ноћ су били,
Заједно су бадњак прославили.
Са весељем Божић дочекаше,
А у зору село расплакаше.
Расплакаше своје најмилије,
Цијело село за вам' сузе лије.
Расплакали, Божић дочекали,
Млади живот Божићу су дали.
Ој, Божићу, што си дозволио,

Три живота млада угасио.
Угасио, не да' им да живи,
Ој, Божићу, што су коме криви?
Такав Божић никад дош'о није,
Да нам узме цвијеће најмилије.
Што уради судбино проклета,
Оста село без три млада цвијета.
Два цвијета и једна лијепа ружа,
То се само милом Богу пружа.
Мили Боже, на три цвијета пази,
Јер и' мајка стално обилази.
Обилази и цвијеће залива,
Својом сузом докле буде жива.
На твом гробу плакаће ти мајка,
И чекаће суђенога данка.
Од цвијећа коријен не остаде,
За цвијећем село туга паде.
Туга паде, цвијеће не мирише,
Цијело село за цвијећем уздише.
Уздисаће док село постоји,
Такво цвијеће споро нам се гоји.
Три су цвијета у земљицу пала,
Сваки цвијет мајка његовала.
Његовала себи призивала,
А сада је без њега остала.
Из Сомбора кад су путовали,
Несвјесно се судбини предали.
Од Сомбора па до Кљајићева,
Судбина их себи преузела.
Преузела, па не пушта тада,
Цијело село задала је јада.
Ограду су касно угледали,
Сигурно су мало задремали.

Мала грешка нама тугу ствара,
'вака грешка срце нам обара.
Са мислима човек је повезан,
Како увек да буде опрезан.
Ударили у ограду куће,
У пола четри у само освануће.
Ограда је Мишчевић Радана,
Још му жена живи тамо сама.
Крај ограде сад ће цвијеће расти,
Знак да неће у заборав пасти.
Три ће цвијета означит' кривину,
И подсјетит' на тужну судбину.
Кад се удар о ограду чуо,
Бацило их у двориште друго.
Од удара потресла се кућа,
Крв је текла по дворишту врућа.
Поред кућа Бранковића пали,
Своју душу ту су окончали.
Кола су се улијево занијела,
Дрво јела пукла на три дијела.
Још у бетон када ударише,
У помоћ им људи прискочише.
Храбро су се сви људи борили,
Да би младе животе спасили.
Ту је стигла помоћ из Сомбора,
Ватрогасна и болничка кола.
Још за живот тињала је нада,
До болнице из Новог Сада.
У болницу примили је младу,
Ал не могу живот да јој даду.
За Драгану и љекаре боли,
Што је нијесу излечити могли.
Возило се сасвим уништило,

Њих петоро у колима било.
Двије руже и три млада цвијета,
Покупи и' судбина проклета.
Једна ружа, један цвијет мили,
Утекли су несретној судбини.
Тужно јутро након Бадње вече,
Никада се заборавити неће.
Велика је туга сродницима,
Цијело село у жалости с њима.
Са тугом их часно испратише,
Не дај, Боже, ником тако више.
Људи кажу за све Бога има,
На небу су међу анђелима.
Зна ли судба што је бити мати?
'Вак' им путем боље је и не знати.
Нема спаса за млада ни стара,
Ко изгуби анђела чувара.
Само ветрић око хумке зуји,
Зове чедо да им се пробуди.
Жали мајка своје мило дијете,
Саме сузе из очију лете.
Душа плаче, земља тајну крије,
Плакао би ко плакао није.
Болна душа смирити се не да,
Бог јој не да вољеног да гледа.
Кад се овог тужног дана сијетиш,
Немаш снаге болног да утијешиш.
Неко стари, неко оде рано,
У судбини све је зацртано.
Не тражимо грешке омладине,
Ни ми своје не знамо судбине.
Красуља Љубан ово саставио,
У жалости скупа с вама био.

Красуља Љубан се са својом тамбуром дружи сваки дан, а своја искуства и искуства и догађаје мештана села Кљајићева, неуморно бележи у стиховима, бележећи на тај начин хронику села. Својим богатством израза, садржајном и тематском разноврсношћу, његово вишедеценијско стваралаштво и музицирање свакако представља убедљив разлог за његово увођење у видокруг пажње савременог читаоца.

Рецензент Димитрије О. Големовић

Казивања и записи (грађа)

Петар Рајин Васић

ЗМИЈА И ДЈЕВОЈКА

Чудна су та божја створења - змије. Људи се различито односе према њима, неко или већина људи прекомјерно се плаши змија. Ако се случајно змија сретне дуго се преживљава тај сусрет, посебан је доживљај ако, на смрт уплашени, у тренутку сусрета са змијом покуша или успије да је убије. Страх је нарочито велики када се наиђе на змијско легло или када су склупчане у вријеме парења.

Често се каже: -Не дај Боже да те змија уједе! или -Змија те ујела! - куну зловни људи.

Брижни родитељи савјетују дјецу: -Чувајте се змија! -Немој да те змија уједе, -честа је пријетња онога који не може другачије да се супростави супарнику.

О неким празницима се чак врше службе божје у црквама да не би било змија, да се не размножавају. У многим нашим селима се о Светом Лазару пале крпе у авлијама, удара гвозденим предметима по шерпама и пекама уз повике: - Лупај лупај Лазаре, бјеж'те од куће плазаре! -

Тјерајући тако змије од куће. А змија у ствари никога неће ујести осим у самоодбрани!

У мом родном селу сам још у дјетињству чуо тврдњу старијих људи да свака кућа има своју змију (гују) и ако случајно змија изађе из камења, на којем је кућа постављена, нипошто се не смије убити. Присуствовао сам таквим догађајима и добро се сјећам паљевине крпа које су тако задимљене приношене на машама или лопатама змији како би се повукла тамо одакле је изашла. Јер тврдило се да та змија чува кућу живећи под камењем.

Многи људи и не знају које све врсте змија постоје и које су опасне а које нису. У неким земљама су све врсте змија законом заштићене. Није ми познато да ли је тако код нас, иако смо, нарочито у планиским и кршевитим крајевима, богати змијама отровницама.

Али има и веома чудних прича о односу људи и змија. Ево једне коју сам недавно забиљежио. Него, прије тога, да споменем и то да има аутора који чак тврде да постоји рептилијанско поријекло неких породица људског рода. Другим ријечима тврде да читаве породице воде поријекло, тј. да потичу, те да ликом и понашањем подсећају на змије.

У нашем народу постоји прастара прича „Змија младожења“ која такође даје људске особине и могућност трансформације човјека у змију и обрнуто.

У Брчком сам забиљежио једну причу која садржи трагове ових старих вјеровања. Према казивању једног старијег човјека, у Српској Вароши, скоро на самој обали Саве, живјела је једна богата грађанска породица. Имали су лијепу кућу, добру зараду и удобан живот. Отац и мајка су били срећни јер су одгајали кћерку љепотицу за којом су се још као цуретком момци окретали а мајке мјеркале и молиле се Богу да добију баш њу као своју снајку, јер је љепше на далеко није било.

Ипак, дјевојка када је приспјела за удају, послје осамнаест година, нагло престане да излази из куће, па чак и да се дружи са својим вршњакињама. Све више и све чешће се затварала у своју дјевојачку, лијепу уређену и намјештану собу. Проводила већи дио дана и по цијелу ноћ у њој. Није имала честе контакте ни са својим родитељима. Само је мајку молила да јој свако вече донесе по један овећи бокал свјежег млијека, али само до врата. Чим прими млијеко дјевојка би се закључавала у своју собу и усамљена проводила остатак вечери и ноћи.

Мајка је у почетку то тумачила на себи својствен начин: да је дјевојка заљубљена, да проводи вријеме пред огледалом, да јој млијеко годи љепоти и када га пије и када се њиме умива и томе слично. Отац, опет, када је сазнао за такве кћеркине поступке и мајчину бригу која се као црв сумње почела у њу увлачити, одлучи сам да сазна праву истину о свему томе.

Једно поподне када је кћерка са најбољом другарицом мало изашла у шетњу обалом Саве, отац откључа и уђе у дјевојачку собу па је детаљно претражи. Скоро ништа сумњиво није у почетку могао да примијети осим неког чудног мириса, али није смио да отвара прозоре да кћерка не би уочила да је неко улазио без њеног присуства. На самом крају разгледања собе отац примијети у углу на поду, уз сами зид овећу рупу на чијим рубовима као да се задржала масноћа од млијека.

Послије тога није супрузи ништа говорио јер је оставио да још једанпут све провјери и потврди или отјера сумњу помијешану са великим страхом. Намјести пред вече једно прозорско окно тако да споља кроз мали отвор може видјети у освијетљеној соби ону рупу. Када је кћерка добила бокал млијека отац се примакне прозору споља и вирећи кроз мали отвор виђе да дјевојка сипа млијеко из бокала у ону рупу. Чинило му се и да је видио силуету нечег шареног што се помаљало из оне рупе па и да га је дјевојка прихватила у крило.

Сав изbezумљен не чекајући да сване, јер није могао ока склопити, прије сванућа саопшти жени шта је синоћ видио и рече јој још да вјерује својим очима да је у питању велика змија која излази из оне рупе када јој кћерка натоци млијеко из бокала, а да се потом змија успуже и савије у дјевојачком крилу.

Чим је свануло, смождени болом и страхом, отац и мајка одлучише да нађу начина како да кћерку негдје пошаљу и да у ону рупу саспу велики котао вреле воде, те да тако униште и своје страхове и дјевојачке лудорије. Што наумише то и учинише.

Следеће вече дјевојка поново затражи од мајке бокал млијека али се више никада не појави из своје собе. Ујутро није устала ни када је било вријеме за њен доручак. На дјевојачкој соби остала су врата закључана изнутра, а уплашени и избезумљени родитељи, не чекајући дуго, провалише врата и уђоше у кћеркину собу.

Умјесто да нађу своју кћерку успавану у кревету, чему су се потајно надали, нађоше је мртву у крвавој и поцијепаној спаваћници како лежи на поду лицем окренутим оној змијској рупи.

У великом породичном болу и тузи дјевојка је, кажу, сахрањена у градском гробљу у Српској Вароши, гдје и данас постоји споменик на коме нема никаквог записа који би указивао на оно шта се догодило. Тако су сахрањене и сакривене и све тајне о њеном кратком и загонетном животу.

Чудна прича о дјевојци и змији остала је само у различитим верзијама све рјеђих казивача и још понеког ко тврди да је био савременик тог догађаја.

Лука Мирић

Сијело

*„Ој субото моја, ноћи ведра,
кад си ведро спават' ми се неда.
Мјесечина упрла у грање,
дивне ноћи за ашиковање...“*

Субота није као сваки други дан, сви домаћини сат-два прије заласка сунца, престају да раде на њивама да се радило¹ и чељад одморе, јер сутра је недјеља. Момци и дјевојке ужурбано завршавају послове у штали и у кући. Субота је, треба ићи на сијело, вриједно су радили цијелу седмицу па ће родитељи радо да их пусте. Дјевојка чисти цилиндар на фењеру јер требаће, вани је помрчина. Измивају се², бренују косу³ на плетеће игле којима се плету џемпери, стављају руменило на лице црвеним папиром, „бакаме се“⁴. Момци измивени, окупани облаче одијело које су попегале сестре, снаје или мајка. Кад су спремни крећу на раније заказано сијело у некој домаћинској кући или задружном дому. Мајка или бака креће прва, носи фењер који помало жмирка, али служи да се лакше пређе преко потока и да се не угази у блато. Из више праваца чује се пјесма момачка и дјевојачка, све су ближе заказаном мјесту-сијелу. Фењер добро служи, освјетљава стазу а и слободније је, кажу вукови се плаше свјетлости. У кућу гдје је заказано сијело, улази прво бака или мајка која је довела цуре на сијело. Назива Бога и пита се са домаћинима. Цуре озарена лица улазе и испод ока гледају да ли је њен драги већ стигао на сијело.

1 Радило - волови, коњи и опрема.

2 Измивање – купање, прање косе.

3 Увијање косе.

4 Румене се трљањем црвеним папиром (креп)

Момци, једна група почињу пјесмом:

*„Касно пођо ’ тражит ’ дјевојака,
ја у гору а сунце за гору.“*

Цуре почињу са натпјевавањем:

*„Дођи драги вечерас на сијело,
није важно шта ће рећи село.“*

Момци одговарају:

*„Дош’о би ’ ти али немам куда,
твој је ћаћа заградио свуда“.*

Сви се хватају у коло и колају, цуре пјевајући пјесму:

*„Коло, кола мој се драги лола,
нек’ се лола, мени доћи мора“.*

Момци одговарају на пјесму дјевојачку:

*„Мала моја на око ми пази,
кад намигнем, из кола излази“.*

Један од момака изводи цуру из кола и почиње ашиковати. Мајка дјевојке која ашикује промешкољи се мало и крене према кћерки која ашикује са момком, кога она до тада није виђала. Прилази кћерки и момку који ашикују, па момка пита одакле је, чији је, да случајно нису у фамилијарној вези. Кад момак рекне ко је, одакле је и чији је, мајка и са смијешком зажели да наставе ашиковати.

Једна момчина издвоји се мало па позива Неђу свирача да одсвира коло уз двојнице и плаћа му.

Бошко пита Митра да ли ће да буде кец у колу на што Митар пристаје. Коло поче. Сви се хватају. Не би било добро да коло неко раскине, било би проблема. Цури и момку који ашикују потом долази момак на смјену. Представља се ко је и одакле је и пита момка „Тражи ли смјену?“. Момак који ашикује одговара: „Да питамо цуру па ако она пристане“, јер он нема ништа против. Цура пристаје и бива смјена. Момак који је дозволио смјену улази у коло. Сијело траје. Док су сви још на сијелу договарају се о сијелу за сљедећу суботу.

Кад се сијело заврши, сви крећу кућама. Пјесма се ори на све стране. Сви су срећни и задовољни. Једни што су били са вољеном особом, а други што су упознали неку нову, па ће са нестрпљењем чекати сљедећу суботу да се поново састану на сијелу и да проашикују.

Сва ова казивања, покушали смо да сценски што аутентичније прикажемо, да не дозволимо да се ови стари обичаји забораве, да ставимо брану тим заборавима, да знамо ко смо, одакле смо, који су нам коријени, да чувамо баштину свога краја, да све оно што су нама оставили наши преци, пренесемо на млађа покољења, јер ко не познаје своју прошлост и не чува њене коријене, неће имати ни будућност.

Разговор с поводом

Разговор с поводом

Марица Лакић

Добро је наше, своје је најбоље

СПКД „Просвјета“ Брчко, ријешила питање крова над главом

Двадесет деветог јуна 2013. године, у присуству бројних званица, званично су отворене просторије СПКД „Просвјета“ Брчко. Овај свечани чин, од историјског значаја за брчанску Просвјету, обавили су први предсједник Просвјете у Брчком Никола Босић и актуелни предсједник Бранислав Рибар, који је између осталог рекао да „ово друштво које у својим секцијама окупља више од 300 чланова, углавном младих, прилежно чува од заборава, баштини и његује вриједности из културне традиције српског народа, стремећи, ослоњено на СПЦ, да се што више уздигне на духовној вертикали светосавља“. Просвјета се увијек ослањала на Српску православну цркву и није чудо што је прота Славко Максимовић, дугогодишњи парох

брчански, био један од утемељивача обновљене Просвјете и дугогодишњи члан Управног одбора Просвјете. Свједок многих догађаја важних за Србе у Брчком и околини, прота Славко за Баштинар говори о обнављању Просвјете, о тешким подстанарским годинама, о плановима Просвјете...

Баштинар: Просвјета је коначно под својим кровом. Како се осјећате?

За сваку породицу, властити кров над главом је осјећај сигурности, мира и слободе. Просвјета је једна велика породица која сада, слободно и у миру, уређује своју кућу онако како њој одговара, тј. по својим правилима, али без „газде“ и „тутора“. Дакле, најважнији услов за рад имамо.

Баштинар: Чиме се то, од свечаности отварања и званично, Просвјета поноси?

Поносни смо на ове наше просторије и читав наш град би требало да буде поносан, а вјерујем и да јесте. Све је ново: уређене просторије – пет у приземљу и пет на спрату, сала за сједнице – будућа библиотека, велика и адекватна просторија за пробе фолклорне секције, намјештај, техника. Око 400 м² укупно. Уложено је преко 600.000 КМ.

Баштинар: Да ли је Просвјета икада до сада имала своје просторије?

Нажалост, до сада никада није имала властити простор, па чак и када је основана. У почетку је радила при Цркви. Јесте, и то је било наше, али није своје.

Баштинар: Влажни сутерени и скучена поткровља су иза Просвјете. Колико дуго је трајало подстанарство и гдје је све битисало ово друштво?

Баш смо се намучили, а нарочито наша дјеца, пробајући и играјући у скученим и влажним просторијама. Тако смо се мучили око 23 године. Било је тешко али све смо заборавили јер смо коначно добили адекватан простор. Прије тога, наравно, слободу за рад која нам је ускраћена комунистичким декретом после Другог свјетског рата. Та слобода давала нам је снагу као и добри људи који су у души чували континуитет изворности Просвјете.

Баштинар: На који начин су обезбијеђена средства и коме Просвјета дугује највећу захвалност?

Велику захвалност дугујемо Скупштини и Влади Брчко дистрикта, као и дародавцима који су помогли и који ће и даље помагати. Кућа се тешко направи али се тешко и одржава.

Баштинар: Вјерујем да Ваша осјећања према Просвјети дијеле многи људи који су на директан или индиректан начин везани за њу. Ипак, већина њих не зна када је Просвјета настала, када обновила свој рад?

Емоције су позитивне и сваким даном све израженије. Људи су срећни и поносни, и на простор и на локацију. Тачно је да многи о Просвјети не знају ништа (нарочито млади). На то је утицала забрана рада Просвјете, диктатура. Ипак, интересовање расте и нема страха за будућност.

Баштинар: Ко је иницирао идеју о обнављању Просвјете и ко је дигао на ноге у организационом, умјетничком и просвјетитељском смислу?

Са необичним задовољством морам рећи да је Црква била иницијатор обнове Просвјете 1990. године. Срећан сам што сам био један од учесника обнављања. Ништа не би било од иницијативе да није било угледних професора: Николе Босића и Жарка Мијовића, и многих других, нарочито у организационом и умјетничком дијелу. Морамо бити захвални Слободану Радовићу и Спасоју Јевтићу за умјетнички рад у тим ратним временима... Сада су стигли многи млађи о којима ће се тек говорити.

Баштинар: Колико чланова данас има Просвјета, у колико секција раде?

Тренутно у Просвјети раде три секције, које броје око 300 чланова. Око двјеста чланова има најбројнија фолклорна секција, око двадесет музичка и пјевачка група „Вијенац“ око тридесет чланова.

Баштинар: Квалитет онога што ради Просвјета потврдиле су бројне награде и интересовање публике. Хоће ли бољи услови за рад надahнути Просвјету за још већа постигнућа?

С обзиром на услове под којима је Просвјета до сада радила, постигнут је велики успјех, како на домаћој сцени тако и у иностранству и срећа што је све записано и архивирано

у савременој техници. Присуствовао сам већини програма које је спремала Просвјета. Гледајући их, најчешће сам се радовао, некада је пала и која суза – нарочито на смотрема рецитатора. Био би велики гријех ако не буде напретка, квалитетнијег рада у новим просторијама. Ја вјерујем да ће напретка бити. Долазе млађе снаге, нове идеје. Ми старији се полако повлачимо и критички кажем да смо могли и више. Што прије би требало обновити рад драмске секције и активирати издавачку дјелатност. Увијек ће ми остати у сјећању ријечи професора Босића који је рекао да Просвјета није само играње и пјевање него много више од тога. То више, надам се да ће нове снаге активирати. Желим им Божји благослов и дух Светога Саве.

Поезија и проза

*Јован Стерија Поповић***Спомен Видова дана**

За вечером Лазар седи,
Сутра иде Видовдан,
Погружена њега гледи
Српске војске смућен стан.

С упаљеном воштаницом
Над Лазаром Гениј стоји,
Скорбним лицем к трону судбе
Он управља поглед свој.

Ал' безгласна стоји судба,
Око ње је ужас, страх;
Дечанскога крв облива
При подножју њеном прах.

У сузама Душан тоне,
Котрља се страстни смет,
С пребијеном воштаницом
Осветљава Гениј клет.

С тужним срцем сад ишчезе,
Смртни српству куца час;
У прсима носи сваки
Своје судбе горки клас.

Вражда сеје љуто семе,
Вера с' зове невером,
Вук се диже, Милош пада,
Милош дика роду свом.

Бурно свиће Видов данак
Да оправда прошлу ноћ,
Ал' је слаба рука људска,
Гди с' противи виша моћ.

Није л' Рима древног сила
Полубожна негда била?
Све раздора сруши власт;

Лети Србин, лети вољно
На Косово поље бојно,
Нагли своју у пропаст.

Сабље јече,
Брда звече;
Крв се лије,
Срце бије.
Коњи вриште,
Мајке пиште,
А јунака ране тиште.
Сложно, браћо,
Србин бије;
Милош гди је?
Мурат лежи,
Турчин бежи,
Србину се срећа смеши.

Но Вук клети
Ропством прети;
Лазар пада,
Све пропада,
Ах, надвлада
Турчин љути,
Бој ућути.

Српску славу, српску сјајност,
Српско име, српску знатност,
Све прогута Видовдан.

*

Ништ' на земљи постојаног!
Данас весео, сутра тужан,
Данас силан, сутра сужан,
Данас богат, сутра сужан,
Данас славан, сутра ништ'.

*

Дуго Србин пишти
У невољи тој,
Ков га ропства тишти,
Није своме свој.

Сва Србија тужна
Један сињи гроб,
Син је плачно виче,
Свуда сужњи роб.
У незнане земље
Он прелази стран,
Да избегне горак
Ропства вечна стан.

Отечество губи,
Сваком туђин свуд,
Српско чедо доји
Туђе мајке труд.

О, смилуј се, вишњи,
Гњев утоли твој,
Од коначне беде
Спаси народ мој.

Тако сав од воплја
Српска јече поља,
Ал' је страна смртном
Вечна вишњег воља.

Време иде, време бежи
Бујним стремом, бујном хуком,
Све раздире кивном руком,
Кад махнито смртни тежи.
Јуче страшан, данас смирен,
Јуче важан, данас презрен,
Јуче славан, данас потрен,
Јуче силан, данас роб.

*

С вишеземног сад престола
Свој развија судба глас:
„Чујте, Србљи, божја помоћ
Милостиво здравља вас.

Што је Србин злопатио,
Причина је себи сам,
Вражду, раздор и неслогу
Он обљуби себ' на срам.

Грех Душана покајан је,
И што крвни створи Вук,
Проклетстви је освећено,
Буди Србе Србу друг.

Будите се ви синови
Из дремежа сваки свог,
Нек вас Србин брат дочека
Као жељног брата свог.

Свет разума почитујте,
Да познате среће цвет,
Тек је онде права срећа
Гдис' глупости руши сплет.“

Тако судба мати рекне,
Сјајни небу сину зрак;
Бурни облак и давнашњи
Разбегну се беда мрак.

Опет Гениј с воштаницом
Указа се с целом сад,
И као нови воље божје
Он осветли рукосад.

Умиљато насмеши се,
Пак загрли српски род;
„Вечно, роде, вековао,
Вечном славом успевао,
У свом добру сазревао
Купећ слоге рајски плод.“

*

Радо човек спомиње
Своје негда јаде,
Кад му бољег живота
Дне часови сладе.

Но корист је спомена,
Што страдалци гледе,
Да с' пажљиво чувају
Од подобне беде.

Никола Рацковић

Ништа није тако основано као сумња.

Врхунац стваралачког израза данас се манифестује кроз
способност да се срочи слоган
који ће најбоље продавати робу.

Филозофија се бави проблемима на које мишљење наила-
зи при покушају да објасни свијет.

Не видим границу између ствари и оних које интересују
само ствари.

Биће како одлуче они којима се не може доказати да пос-
тоје и боља рјешења.

Немам избора: морам да бирам.

По природи ствари, они који посједују, хоће да имају и
последњу ријеч.

Човјек који воли поезију не умире стар.

Тишина је знак присутности а не одсутности. Галама
увијек указује на то да нешто недостаје.

Цјелокупна умјетност је израз човјекових напора да на
што љепши начин каже: збогом.

*Цвијетин Ристановић***ПЈЕСМА БРАЗДЕ**

Руке ми миришу на свјеже орање,
на бразде уснуле, поредане,
на глисте испресијецане и коријење покидано.
Моје су жеље у бразде заоране,
моје су очи за грумен приковане,
моје су руке земљом надојене.
Тешке су ове црне испуцале руке,
тешке ко срж ове оранице.
Земља је у њима сабијена,
земља из бразда изврнута.
Ове су пукотине бразде времена, бразде терета.
Ове су бразде вријеме изорано,
на грумење расуто, на траке испарано.
Ове су бразде живот и умирање у исто вријеме.
Оне су гробови невидљивих, ситних, заборављених,
хумке необиљежене, неоспомене.
Ове су бразде живот који ће сутра доћи
 видљив и невидљив...
Оне су радост коју нико не види
и срећа коју само луди пјесници осјећају.
Оне су сутрашње шуморење и вијорење,
поцкивање и подврискивање,
оне су сутрашње таласање, стасање, класање,
оне су јучерашње надање и сутрашње јадање.

Бразде су туговање и миловање,
чекање, долажење и понављање,
вјечито превирање на исто
које никада није исто,
оне су пукотине блатњаве и мирисне...
Наше су ноге у бразде чврсто процијепљене,
бразде су срж нас видљивих и невидљивих,
ми смо срж вјечног превирања на исто
које никад није исто.

Напомена аутора:

- "Пјесма бразда" настала је при једној посјети моме родном мјесту Модрану, у прољеће 1959. године док сам похађао пети разред Учитељске школе у Бијељини, а објављена 1960. године у другом броју листа за књижевност и културу БРАЗДЕ, који је више од три деценије излазио у Бијељини.

Невена Стјепановић

Тик уз мене

Препуштам све
у твоје чаробне руке
мој животни сапутниче.
Нека све моје,
сада постану твоје муке
мој нестварни љубавниче.

Кројачу моје судбине
под твојом сам власти.
Љествама успјеха води ме,
да никад не могу пасти.

Откриј срећу у срцу
и у миран живот отплови.
За грам љубави,
на моја врата позвони.

Ту не можеш поранити,
ни прекасно доћи.
Нестрпљиво чекам
и чекаћу сваке ноћи.
Љубав је најљепша
док се чека.

Царство тишине

Не причај ми бајке,
преспавала сам их као мала.
Не говори
тим сладуњавим гласом,
тишина најљепши звук ствара.

Не трепћи збуњен,
кад питам у хиру жеља.
Не варај ме временом.
Одузело ми је
све што сам вољела.

Само ме загрли.
Дозволи да утонем
у твоје топле дланове.
Нека мисли одлутају,
хајде да градимо снове.
Малољетна љубав

Моје срце је малољетно
када чучи пред тобом.
Моја душа трепери
када је поведеш у дан са собом.

Мој осмијех
увијек игра на лицу
познату игру смијалицу,
бајалицу, пјевалицу.

А ти још увијек знаш,
чиме да ме освајаш.
Само знак даш
и ја сам у облацима.

Не жалим љубав и...

Не жалим кораке,
водили су ме до тебе.
Не жалим сузе,
много су ти рекле.

Не жалим потрошено вријеме,
трошено је у наручју твоме.
Не жалим усне,
уживале су радећи по своме.

Не жалим лијепе ријечи,
завриједио си сваку.
Жалим ово што ћу рећи,
вољећу те и када не будем хтјела.

Из поезије других народа

Петко Шипинкаровски

Ослушни земљу што дише

Његову арију на усахлу пјесму
ослушни је:
„Када дише вријеме“, послјије рана,
ослушни га,
иза сјенке брда, у садашњости:
клатно на зиду!
Земља што се не њише у будућности,
ослушни је.
Корачамо по нашим галаксијама,
да средимо све братске лажи!

И послјије сложно на распремљену постељу, пак,
ослушни земљу што дише.
Сабери звијезде што бесконачно капљу.
Не давај им имена, Бог вели:
Сва чељад на Бадње вече
име у рукама има;
постојиш, гордо искорачи,
будућност чека.

Тиха ноћ у честару дише

Топћу чизме од твојих мисли
а мрка пелерина тиска, тамни дан.
Сједим сам, слушам; меки глас ума, трен се мрви.
Хлади се вијек, растаче у безноћ.
Кочије, чекам сан.
Тешко бреме шири тишину

Зауставља дах: усамљено ја
и твоје тијело у час се стисне у друштву
слушам глас:
„Дивља недодирнута, ко у зубима лед,
тиха ноћ у честару дише“.
Тешко бреме шири тишину.

И слушам хук, допире одјек:
Топћу чизме од твојих мисли
удјене се љуто вријеме
дивље се разгори, дријема.
А нијемо реже тама, звечи.
Тешко бреме шири тишину.

2012

Анђео

Скривена преграда:
колико одстрела у модром смјестиш?
Спектар дуге. крв смрзаваш!
Са бљеском миловања загријеш,
о, колико љубави подијелиш,
у очима кестенов жар скриваш.

А мисао вуче – пустиња је вијек,
разгориш је – пукне срце,
засирује крв – хлади се жар.
Затвори - љубав се не дарује силом.
Гледај, на стијени лишај запекао одјек,
на сувој ријечној обали издише вијек.

Румени се јутро, буди се дан.
О, анђеле, колико ли тога уреди у час
на љубавни друм око испушта глас?!
А глад – прегор ко незаштићени слад
лубеница дуби – ко сунце послије кише,
вуче мирис – спомен на изгубљену младост.

Знам, одатле бријег стар шумови шикну,
слушам хук одјекује, ах ти, видро стара!
Ко ли истка пређу - љубави пузи?
Старост руина празна, сува степа зјапи!
Ти што у планинки старе вјеће росиш,
и у срцу чезнеш, а пустош траје!

Ријеч

Путник разуздан улази у кућу и двориште,
непрекинут, ветрометно улази ријеч.

Непозвано сједне, по души раскопава;

Стално ненајављено - коњ незауздан је ријеч,
Бубњеви, бремене на плећима у дому.

Изненада иступа, добродошао је збор,
са добром мисли понегдје, издиже се ко бор.

Корачам кроз вријеме

У глуви ехо корачам кроз вријеме.
Ловим звијезде на пјешчаном небу,
пространо жури вијек.

Звијезде мјесечарке падају
при паду једну по једну бројим –
која је по реду живопутна?

Митска жена

Љубав је кућа, дом, сабиралиште,
простран трг под ведрим небом без сна је,
отворена постеља свих спокоја и прегора.
Љубав је кућа утемељена,
основа свих душевних немира,

радост свих основа и покривача.
Љубав је кућа, дом скупљених осјећаја:
срећа, радост - дом истинских жеља,
Изида, краљица над свим блаженствима,
страдањима и моћи.

Ти, митска жено,
отвори сва своја врата и дворе,
свјетлост да бљесне у таласасте вибрације.
Сјенке прошлости корачају иза нас,
на враним коњима ко бијели јорговани плове!

2013.

Да сам био

Да сам био камени грб шеснаестокраког сунца
развијено платно
у твојим рукама Македонијо
Да сам био пјесма у срцу што пјева од чеда вјечно
погубно
на твојим плећима у гори Македонијо
Да сам био птица будилица у лету од зоре да сјеним
по твојим пољима и пространим планинама
Македонијо
Да сам био голуб гласник што спаја дворишта
да рашчистим трагове од твојих трња плотове
Македонијо
Да сам био сунце без заласка вјечно да грије
над твојом складном снагом цјеловито
Македонијо

Да сам био...

2009.

Петко Шипинкаровски (1946) је рођен у Будимирцима код Битоле. Дипломирао у Факултету за безбједност при Универзитету „Свети Кирило и Методије“ у Скопљу. Објавио је романе: „Откорнати души“ (Искоријењене душе), „Петра“, „Црна љубав“ (Црна љубов), „Дабјак“ (Храстик), „Златни обетки за Марија“ (Злазне минђуше за Марију) и „Маријина дјеца“ (Деца на Марија), збирку прича „Залезнина“ (Залазак), романисиране монографије, „Када пођох, Свето, у туђину“ (Кога тргнав, Цвето, во туђина) и „Струшки сведоштва“, монодраму „Духот на војвода“ (Војводин дух), збирке пјесама „Седело на орлица“ (Орловско гнијездо), „Бијели вјетрови“ (Бели ветрови), „Злоуми“, књигу „Рудолф Арчибалд Рајс, за Македонија и за Македонците“ (Рудолф Арчибалд Рајс, за Македонију и за Македонце), коаутор је збирке сабраних пјесама – „Миладиновци, 145 години од излегувањето на Зборникот на народни песни од браќата Миладиновци“ (Миладинови, 145 година од изласка Збирке народних пјесама од браће Миладинов и „Книга за есејот“ (Књига за есеје) и већег броја других текстова.

Члан је Друштва писаца Македоније, Друштва новинара Македоније и Македонског научног друштва из Битоља. Учесник је већег броја научних и књижевних манифестација у Македонији и у иностранству. Дјела су му преведена на више језика. Главни је и одговорни уредник часописа за књижевност „Бранувања“ који излази у Струги. Добитник је више награда и признања: „Повеља за животно дјело“ од Пелагонските књижевни средби – Новаци, 2014, за роман „Златни обетки за Марија“ је добио награду „Струшко изгрејсонце“, 2011. године, а за романот „Деца на Марија“ добитник је наградата „Прозни мајстори“, 2013.

Организатор је Међународне манифестације „Струшки књижевни средби“.

*Превод са македонског и биљешка:
Жарко Миленић*

Осврти и прикази

***Александар Николић, избор текстова из
књиге Милована Данојлића***

Мука духу (хронике)

Издавач: „Драганић“
Београд, 1996.

Милован Данојлић (1937), пјесник, романијер, есејист, књижевни критичар. Од 1984. године живи у иностранству, углавном у Француској. Књига хроника „Мука духу“ својеврсна је антологија књижевноесејистичких записа о нашем животу на планети Земљи с краја другог миленијума.

Уводна напомена

Ова књига је настала из навике бележења утисака о прочитаном, виђеном и доживљеном...

... О чему ћу писати, сам одлучујем. Међу нацртима, исписима и забелешкама, које држим у посебној кутији, увек се нађе барем стотинак тема.

То је зрневље које чека час и повод и добро расположење, да би проклијало. Неке скице чаме годинама.

... Круг тема, које ова књига додирује, прилично је широк...

... Нисам превише захтеван у избору књига које читам, општим са сваким ко за то има воље, са свиме што ми се нађе на путу.

У сваком окружењу проналазим оно што личи на мене, што је само на мене упућено...

Деценију, у којој је књига писана, проборадио сам углавном у иностранству. У тих десет година много шта се, у нама и око нас сломило...

Распала се Југославија. Западна Европа ушла у једну од својих цикличних криза...

Нигде извесности, нигде ослонаца. Чињеница да сам, пишући књигу, живео у Француској, условила је донекле врсту лектире.

Из Београда сам отишао у лето 1984. године слутећи катастрофу...

Природни антиратни рефлекс, који сам осетио с избијањем сукоба, убрзо је изгубио смисао и снагу. Пропаганда против нашег народа одвећ је била безочна... Почео сам избегавати јавне скупове...

То су, дакле, околности у којима су настајале ове хронике.

31.12.1994. POITIERS (Poatje)

Мука духу

(Хронике!)

Призори из fin-de-siecle-a

*

Бити данас стар човек!

Не зна се где је то теже, у свету, или код нас...

Старост је на простору бивше Југославије, понижена и морално, и материјално. Испада да ни пензије себи није зарадила...

Прошло је друштво које су градили, а труд, уложен у његову изградњу, вишеструко је обезвређен.

*

Страх од сутрашњице је, у извесном смислу, на Западу још већи него код нас. (Код нас се од будућности дигло руке, ми живимо од данас до сутра.)

Страх од незапослености усађује се већ у децу...

... Право на опште и бесплатно школовање довело је, у пракси, до обезвређивања диплома.

Маја 1990. године гледао сам Београђане како, у инпро-визовану фонтану испред француског културног центра, бацају не метални, него папирни новац!

... Народ је, у фонтани давио прошлост!

(1993)

И ове, 1994. године, у Паризу се појавило преко две стотине домаћих романа. Од почетка људске писмености, до Гутемберга, није их било толико. Толико се пише и толико се штампа, да то застрашује. Сваког јутра, неко доврши роман...

...Двеста двадесет романа сваке јесени: то је почетак краја књижевности, умирање од изобиља...

На изласку из полувековне помрчине, Источна Европа се буди у пределу који је уништен и материјално, и економски, и духовно, и еколошки.

Коњак и књижевност

50. и 60. година коњак је у Београду био најцењеније алкохолно пиће. Ристо Тошовић, Зуко Џумхур и Васа Поповић називали су га коњачић.

Коњак и Марина Цветајева ¹

У једној париској књижари нађох четири књижице њених огледа, штампаних у француској провинцији.

Име издавача: Временске прилике, а средиште градић Cognac (Коњак!)

Чувено пиће производи се у истоименом граду (доле, између Поатјеа и Бордоа).

Таквим је издавачима често више стало до песника и поезије него великим престоничким кућама, које су се претвориле у фабрике књига.

*

Свака париска књижара која држи до себе има један кутак за оно што штампају усамљеници и ентузијастичари.

Размишљања у овом тренутку

(1993)

Шта год се са Југославијом десило, Брчко ће увек бити тамо где сада стоји, и Бајина Башта ће остати на свом месту и Косјерић, исто тако, и Зворник, и чекаће неке боље прилике за успостављање међусобних односа и веза. Географија има времена.

*

Карта Југославије личи на распету животињску кожу. Сви смо, данас, прибудени на тој кожи, усликани као на распећу. Оно што су некад започињали најбољи, данас, пред нашим очима, докрајчују најгори.

1 Марина Цветајева (1892-1941) представљала је руску пјесничку авангарду у емиграцији, а исходиште њене поетике био је симболизам (прве збирке: Вечерњи албум 1910; Чаробни фењер, 1912.)

*

Доста ми је Хрвата, и Срба, и њихове мржње, и оних који ту мржњу потпирују, и оних који покушавају да их помире, доста ми је њихових неодбацивих међусобних оптужби, њихове убиствене злобе, њихове хистеричне глупости. Сит сам свега што је у у било каквој вези са Србима и Хрватима.

Жао ми је свих невиних, а није ми жао вас који сте деценијама развијали мржњу, који сте одрасли у њој, и не бисте знали куд бисте без ње: идите, истребљујте се, да се земља бар за часак очисти од вашег зла.

*

Мржња се најпре огласила на фудбалским стадионима.

*

Никад нисмо имали тако бедну политичку и интелектуалну класу.

Другоразредни писци су преузели улоге националних вођа а провинцијски политичари остварују хиљадугодишње снове својих племена.

Јуче анационално, данас национално лудило, исто се наставља са још јачом жестином, али у супротном смеру.

*

Сви ти лажни доктори непостојећих наука, некрофили који вам испод капута показују фотографије костура и лешева, ћосави оци нација, ти генерали који са пола века закашњења излазе на поправни испит из бирања савезника у народним бунама, све су то сподобе из неког ружног сна...

*

Као да смо сву енергију мржње и отпора, вековима усмеравану према страним завојевачима, сад распоредили између себе.

Занимљивости и поуке

Поуке оца Гаврила из манастира Лепавина

ТРУЛИ КОМПИР

Учитељица је тражила од ученика да у школу донесу у мрежастој врећици неколико кромпира, а да на сваком кромпиру напишу име особе коју мрзе и презиру.

Кад су дјеца то урадила, учитељица им је дала други задатак, да сад ту врећицу са кромпирима носе са собом непрестано гдје год да иду, двије седмице.

Ученици су тако и урадили.

Међутим, сваким даном се почео осјећати непријатан мирис из врећице, јер су кромпири почели да труле.

Што је вријеме више одмицало, мирис је постајао неподношљивији.

Када су извршили задатак, учитељица упита ученике, како су се осјећали док су носали врећицу.

Дјеца су почела да се жале како им је сметала.

Некоме је била тешка, али свима је сметао неугодан мирис који је долазио из те врећице.

Тада им је учитељица објаснила:

“Како год сте се ви осјећали, исто тако се осјећају и ваша срца спрема особа које мрзите. У вашим срцима ће бити увијек тежине, имаћете увијек неке невоље и немире, из ваших срца избијаће мржња и непријатељство као што је смрад избијао из кесе. Али ако нисте у стању да двије седмице носите врећицу трулих кромпира, замислите онда људе који читав живот у својим срцима носе мржњу и поквареност према другим људима.”

ПРИЧА ЈЕДНЕ УЧИТЕЉИЦЕ

Звала се госпођа Нада. Првог дана школске године својим ученицима петог разреда је испричала једну лаж. Попут већине учитељица рекла је дјечи да их све подједнако воли. Али то је немогуће јер је у првом реду за клупом на свом мјесту сједио дјечак, по имену Марко. Госпођа Нада је проматрала Марка претходне године и примијетила да се ријетко игра са осталом дјецом, одјећа му је неуредна и да се не купа редовно. Марко је такођер знао бити неугодан. Дошло је до тога да је госпођа Нада заиста уживала писати велике масне јединице црвеном хемијском оловком на његовим задацима. У школи гдје је госпођа Нада предавала, наставник је на крају године био дужан да прије него што напише своје мишљење о сваком ученику, прочита мишљења осталих наставника од претходних година. Госпођа Нада је оставила Марков извјештај за крај. Када га је прочитала доживјела је велико изненађење. У првом разреду, за Марка је писало, "Марко је бистро дијете и увијек се смије. Уредан је и лијепо одгојен. Право је задовољство познавати га." У другом разреду, "Марко је одличан ученик, сви га воле, али има проблема код куће јер му је мајка неизљечиво болесна." У трећем разреду, "Тешко је поднио смрт своје мајке. Труди се колико може, али његов отац уопће не обраћа пажњу и ако се нешто не промијени, то ће се лоше одразити по њега." У четвртном разреду, "Марко се повукао у себе и не показује интерес за школу. Нема много пријатеља и понекад спава под сатом." Госпођа Нада је сада схватила у чему је проблем и постидјела се. Још јој је горе било када су јој ученици донијели божићне поклоне умотане у украсне папире, сви осим Марка који је свој поклон донио неспретно умотан у обичну папирнату врећицу. Госпођа Нада

је уз велики напор отворила баш његов поклон између свих осталих. Нека дјеца су се почела смијати када је открила огрлицу од пластичне имитације камења, гдје су неки видно недостајали, као и до пола испуњену бочицу парфема. Утишала је дјечји смијех тако што је рекла да је огрлица предивна и ставила је око врата, а парфем је ставила себи на руку. Марко је остао посљедњи послјије школе да би јој рекао: "Госпођо Надо, данас сте мирисали као некада моја мајка." Пошто су дјеца отишла, плакала је скоро сат времена. Од тог дана је престала предавати дјечи граматику и математику. Умјесто тога почела је учити их. Госпођа Нада је обратила посебну пажњу на Марка. Како је радила с њим, тако је живнуо. Што га је више подстицала, брже је напредовао. На крају године Марко је постао један од најбољих ученика у разреду, поред тога што је слагала да подједнако воли сву дјецу Марко је постао њен омиљени ученик. Сљедеће године је пронашла поруку испод врата од Марка, да је она и даље најбоља учитељица коју је имао у свом животу. Шест година је прошло прије него што је добила нову поруку од Марка. Написао јој је да је завршио средњу школу, трећи у генерацији, али да је она и даље најбоља учитељица у његовом животу. Послије четири године, добила је још једно писмо да му је понекад било тешко, али је завршио факултет са најбољим оцјенама. Увјеравао је госпођу Наду да је она и даље најбоља учитељица коју је имао у свом животу. Послије четири године стигло је још једно писмо у коме је писао да је одлучио да и даље настави са студирањем. Писмо је било потписано са *дипл. инж.*

Али овдје није крај приче. Стигло је још једно писмо тог прољећа. Марко је рекао да је упознао једну дјевојку и да ће се вјенчати. Објаснио јој је да му је отац преминуо прије неколико година и питао је госпођу Наду да ли би пристала да на вјенчању узме мјесто обично резервирано за младожењину мајку. Наравно да је госпођа Нада пристала. И као што

већ погађате, ставила је ону огрлицу и онај парфем. Загрлили су се и Марко јој је шапнуо: "Хвала госпођо Надо што сте вјеровали у мене. Хвала вам много што сте ми омогућили да се осјећам посебним и да могу постићи нешто у животу."

Госпођа Нада, је са сузама у очима, шапнула: "Марко, гријешеш, ти си тај који ми је омогућио да постигнем нешто у животу. Прије тебе ја нисам знала како да учим друге."

О ГЛУПАНУ И НАСЛЕДСТВУ

Један глупан је добио наследство – неколико стотина златних новчића. За то је чуо један преварант и рекао је глупану да може да удвоји своје наследство. – „Стварно? А како?“ – Зачудио се глупан неочекиваној срећи. – „Постоји у стени, недалеко, отвор, - почео је причу преварант. – Ако тамо убациш један златни новчић, одатле искачу два златна новчића!“ – „Ма немогуће!“ - Посумњао је глупан. – „Ако не верујеш, иди и провери сам!“ – Правио се да је увређен преварант. – „Тврдим ти, то је жива истина!“

Глупан је узео своје златне новчиће и пошао к тој „светој“ стени. Али преварант је тамо отишао брже од њега, провукао се у стену кроз уски пролаз, и сакрио се унутра. Ускоро је дошао глупан и убацио кроз отвор златни новчић. И одмах, на његову велику радост, видео је како назад искачу, једна за другом, две златне монете. – „Истина је! – обрадовао се глупан. – Истину ми је рекао тај добри човек“

Из џакчића је исипао све златне новчиће, брзо их убацио у чудесни отвор и с нестрпљењем ставио џакчић, чекајући да се врате назад. Али, авај! Назад их више није дочекао.

У трци за богатством, неизбежно се прикључује и похлепа, а плод похлепе је – губитак и тога што имаш:

Овладала похлепа – Пиши пропало.

Превод са руског С. М.

Албум Баштинара

СА ПРОМОЦИЈЕ МОНОГРАФИЈЕ ПОДМАЈЕВИЧКИ СЛИЈЕПЧЕВИЋИ

**Ранко Прерадовић, Стеван Р. Стевић,
Петар Р. Васић, Марица Лакић,
Драгица Панић и Душан Ристић**

**Група из Кореташа
увеличала је промоцију
књиге пјесмом утроје**

**Промоција књиге добила је посебан значај
присуством свештеника**

Саво Симикић говори на промоцији књиге

**Промоцију је уљепшао и гуслар
Лука Бошњак из Бијелине**

Сала је била испуњена

**Посјетиоци који су такође својим
присуством увеличали промоцију**

Пажљиво праћење програма

ВРБИЦА У ЦРКВИ УСПЕЊА ПРЕСВЕТЕ БОГОРОДИЦЕ

Садржај

О ПОИМАЊУ БАШТИНЕ И УДРУЖЕЊУ БАШТИНАР	7
Нико Н. Савкић из Пелагићева, Нема више.....	8
Промоција књиге Петра Рајиног Васића “Подмајевички Слијепчевићи”	14
Др Зорица Турјачанин, Дубоки су коријени	15
ИЗ НАЦИОНАЛНЕ РИЗНИЦЕ	21
Ивана Росић, Обредне поворке и опходи годишњег циклуса као предметност истраживања	22
Весна Карин, Красуља Љубан – свирач на тамбури двожици из Кљајићева (Бачка)	37
КАЗИВАЊА И ЗАПИСИ (ГРАЂА)	53
Петар Рајин Васић, Змија и дјевојка	54
Лука Мирић, Сијело	58
РАЗГОВОР С ПОВОДОМ	63
Марица Лакић, Добро је наше, своје је најбоље	64
ПОЕЗИЈА И ПРОЗА	67
Јован Стерија Поповић	68
Никола Рацковић	73
Цвијетин Ристановић	74
Невена Стјепановић	76
Петко Шипинкаровски	79
ОСВРТИ И ПРИКАЗИ	87
Александар Николић	88
ЗАНИМЉИВОСТИ И ПОУКЕ	93
АЛБУМ БАШТИНАРА	99

